

מתעסק בקדשים במשפט הדין תחומו וגדריו

דברי הגמרות והראשונים על מתעסק בקדשים ובמצות

(א) בפתיחת הדין נביא את הגמרות והראשונים כאשר נדגיש בהם את הנקודות שצריך להתעורר בהם. ואח”כ נרחיב בדקדוק הראוי בדבריהם.

א. אמרו בגמרא (זבחים מ”ז ע”א, חולין י”ג ע”א, ובעו”מ) ”בעא מיניה שמואל מרב הונא מניין למתעסק בקדשים שהוא פסול. שנאמר ושחט את בן הבקר - שתהא שחיטה לשם בן בקר. אמר לו זו בדינו, לעכב מניין. [פירש רש”י] מקרא זה הייתי יודע, ומכאן אנו למדים ‘שמצווה’ להתכוון, ואני שאלתי לעכב מניין שאם לא נתכוין שיהיה פסול”]. אמר ליה לרצונכם תזבחו - לדעתכם זבוחו”.

נמצא בגמרא שלהפסד מתעסק בשחיטת קדשים צריכים שני חידושים, ושניהם אינם ידועים אלא מכח ילפותא, כאשר כל חידוש צריך ילפותא נפרדת. החידוש הראשון הוא שיש ‘מצווה’ לעסוק בעבודת השחיטה בקדשים מתוך ידיעה ולא בדרך מתעסק. והחידוש השני הוא שהשוחט קדשים בדרך מתעסק הפסיד את הקרבן ופסלו לגמרי.

ב. אמרו בגמרא (חולין ל”א) דרבי יוחנן סבר שנדה שנפלה מן הגשר למים לא טהרה, דילפינן מקרא שטבילה צריכה כוונה, ומ”מ שחיטה אינה צריכה כוונה דלענין זה קיימת ילפותא המלמדת כן, וזה ממה שאמרה תורה דהמתעסק בשחיטת קדשים פסול, ילפותא זו מלמדת אותנו כי בשחיטת חולין המתעסק כשר.

העולה מהסוגיא דעיקר שורת הדין נותנת להשוות שחיטת חולין לטבילה, דאחר שידענו שטבילה צריכה כוונה רחיצה, הסברא נותנת ללמוד משם שאף שחיטת חולין צריכה כוונה חתיכה. ולהפקיע ממידה זו צריכים ילפותא מיוחדת שתאמר לך דשחיטת חולין אינה צריכה כוונה. [ונחלקו רבי נתן ורבנן האם כוונת ‘חתיכה’ צריך בחולין, ורק כוונת ‘שחיטה’ ילפינן דלא בעינן - וזו דעת רבנן. אבל רבי נתן סבר שבחולין אפילו כוונת חתיכה לא בעינן - וכן הלכה].

ג. מצד שלישי כאשר אנו בוחנים את הסוגיות והראשונים בהכשר מתעסק בכל מצוות התורה, אנו רואים את הדבר כמילתא דפשיטא בסברא לחודא שכל העושה במתעסק גמור אינו ולא כלום. דאמרו (ברכות י”ג ע”א) שהקורא להגיה את הספר אם יש בו טעות - דאפילו לקריאה נמי לא מתכוין, לא יצא. ופירש שם רבינו יונה ועוד ראשונים שדרך המגיה כאשר הוא מביט בספרים להגיה שפעמים מזכיר התיבות והפסוקים כמו שזה גם דרך הסופר בעת שכותב לבטא בשפתיים, ודבר זה שווה למנבח נבוחי שאמרו בגמרא לגבי שופר שהוא כמתעסק.

וכן אמרו במשנה (ר”ה כ”ח ע”ב, ל”ב ע”ב) ”המתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא”. ופירש רש”י (ל”ג ע”ב) ”שאינו מתכוין לתקיעה ואפילו דלאו מצוה אלא מנבח נבוחי או שהיה נופח בשופר ועלתה בידו תקיעה”. [ושם אמרה גמרא דשם תנא אפילו לתוקע לשיר קרא ‘מתעסק’].

ובר”ן (ט’ מדפי הרי”ף) ביאר את החילוק בין תוקע לשיר ובין מתעסק ”דתוקע לשיר מתכוין מיהת לעשות תקיעה כהלכתה, משא”כ במתעסק” וכו’.

ועד”ז אמרו שם דהחושב ששומע קול חמור והיה זה קול שופר, לא יצא אפילו למ”ד מצות אינן צריכות כוונה. והגמרא משווה מקרה זה למקרה של מנבח ויצא קול שופר. והמנבח ויצא קול שופר נקרא בגמרא ‘מתעסק’ כלעיל.

עוד מצאנו ברא”ה (הובא בר”ן ר”ה ז’ מדפי הרי”ף) ”כסבור חול - ואכל מצה, או כסבור לאכול בשר ואכל מצה, ודאי לא

יצא” (ואע”פ שלענין אכילה ללא כוונה, כגון שכפהו לסטים, אמרינן דיצא - הואיל ונהנה. לענין מתעסק אין זה מועיל. וכבר הארכנו בסימן - מתעסק במצות שיש בהם הנאת אכילה). ובזה הוסיף במ”ב (סימן ס’ ד’ ד”ה יש) שגם הנוטל לולב וחושב שעבר סוכות, או חושב שלולב פסול הוא, גם זה מתעסק ולא יצא.

ונהנה בכל ההלכות הללו דפסול מתעסק במצות לא הזכירו ילפותא כלל, אלא כולה מילתא דסברא, וכל כך פשוטה היא הסברא עד שאפילו מתעסק גמור באכילה לא יצא אע”פ שבאיסורים הוא חייב, ש”מ האי סברא פשוטה היא וברורה שמתעסק במצוות כמאן דלא עביד דמי.

ד. המקרה שנזכר לפסול מתעסק בשחיטת קדשים מתפרש בראשונים בשלשה וארבעה אופנים. אופן אחד. רש”י (חולין י”ג, ועו”מ) והרמב”ם (לדעת הריק”ו פ”א מפסוה”מ ה”ג) פירשו במתעסק בסכין להגביהו או לזרקו, ושחט בקדשים. [וקמ”ל שגם רבי נתן שהכשיר זאת בחולין, פסל לה בקדשים]. אופן שני. תוס’ (חולין י”ג ע”א, ובכו”מ) פירשו זאת על השוחט את הבהמה ללא כוונה להתירה בזביחה זו. והרחיב שם הרשב”א בפירוש זה שהכוונה היא שאינו שוחט מחמת שנצטוו ישראל על השחיטה. אופן שלישי. פירשו תוס’ (שם) וכן פירש רש”י בדברי גמרא בזבחים (מ”ו ע”ב) בשוחט קדשים וחושב שהם חולין, שגם זה דינו כמתעסק. והאופן הרביעי. הוא הנזכר בתוס’ זבחים ב’ ע”ב שכל שחיטת קטן בקדשים דינה כמתעסק.

ה. בהלכה שידענו מגמרא שיש הפסד מתעסק בשחיטת קדשים שו”ט האחרונים בשני פרטים. הפרט האחד הוא, מה היה הפסד הקרבן אילו היתה רק ילפותא שלא יהיה מתעסק ‘למצוה’, ולא היה פסוק נוסף לפסול. והזכיר בזה באחיעזר (ח”ג נ”ב סק”ה וסק”ז) שני צדדים. א. הגברא הפסיד מצותו, שלא עשה את מצות שחיטת קדשים כתיקונה. ב. בקרבן עצמו יש גם הפסד שהוא כדין כל הקרבנות שהקריבן שלא לשמן שהם כשרים - אלא שלא עלו לבעלים לחובה.

הפרט השני דשו”ט בו כמה אחרונים הוא מה הדין בכל עבודות קדשים חוץ משחיטה, דהילפותא שהביאו בגמרא היא ילפותא על שחיטה לחוד, הן הילפותא למצוה והן הילפותא לעכב, אבל בשאר עבודות הקודש והמקדש לא הודיעו לנו בגמרא האם מתעסק כשר או פסול.

ובזה האריך הגר”ע (אחיעזר ח”ב ד’ ח”ג נ”ב) שהלכה היא בשחיטה לחוד, אבל שאר עבודות גם במתעסק אינם פסולות. ואילו החזו”א (זבחים כ’ ב), (ובשו”ת וחדושים כתבים תרנ”ד) האריך שזו הלכה כללית בקדשים כמו שהיא בכל התורה שהמתעסק בקדשים אינו ולא כלום. [והרוצה לעמוד על הסדר הנכון של השו”ט ביניהם יעיין מתחילה באחיעזר ח”ב ד’. וע”ז השיב החזו”א בכנסת ישראל את הנדפס בספרו בס”ק י’ - י”א. ושוב השיב הגר”ע שם את הנדפס בח”ג נ”ב. ואחר זה באים המשך דברי החזו”א בספר. (ועיין בכל הענין קיבוץ נפלא בחזו”א זבחים עם ביאורים והערות - אנגלנדר תשע”ז)].

המקרים שמתעסק נפסד מסברא לעומת המקרים שמתעסק נפסד מילפותא

(ב) עד כאן עמדנו לקבץ את הנצרך לנו בסדר הנכון והדגש הנצרך, ועתה נבא למשמש בדברים ולעיין בהם להשתדל בעומקם.

הדבר הראשון העולה מאליו לעיין בו הוא הדימוע הגדול שאנו מוצאים בין הסוגיות וההלכות האם סברת היסוד נותנת לראות חיסרון בכל מעשה מתעסק, ולהכשירו זה דבר חידוש חדש. א”ד אדרבה הסברא המוקדמת נותנת לראות את המתעסק כעושה מעשה, והחידוש הוא לפסלו. וכאשר כבר עוררו בזה האחרונים (קר”א פתיחה לזבחים, ושם בהגהות הנדמ”ח).

מצד אחד כאשר אנו עומדים במתעסק במצות פשוט לנו מסברא שכל המתעסק אינו ולא כלום. ואפילו מקרים שמתעסק באיסורים חייב - והיינו באיסורי אכילה ובעילה, המתעסק במצות לא יצא יד”ח. ומילתא כולה בסברא.

ועל דרך זו אנו רואים גם שעיקר הסברא היתה להשוות שחיטה לטבילה, וכשם שלמידה תורה שטבילה במתעסק אינה טבילה, כך שחיטה במתעסק לא היתה קיום מצות שחיטה - לולי ילפותא מיוחדת המלמדת שזו כן שחיטה.

ולעומת זה כל משפט המתעסק בשחיטת קדשים נבנה מאידך גיסא באופן המורה שיסוד הסברא נותן להכשיר את המתעסק, וההפסד לא מתחדש אלא על ידי ילפותא. ואפילו בחינת ‘גילוי מילתא’ להפסיד אין בה, אלא צריך חידוש ילפותא אחד לכתחילה, וילפותא נוספת לפסול. ש”מ דהפסד מתעסק כולו הוא דבר חידוש יותר מחודש.

ולדעת הגר”ע החידוש יותר מחודש, דלדבריו נמצא שדין קדשים הלכה למעשה שונה מכל המצות, דבכל המצות מתעסק אינו ולא כלום, ואילו מתעסק בכל עבודות קדשים חוץ משחיטה מצוותו מצוה וקרבנו קרבן.

וזה ודאי תימה, שהרי אנו רואים בגמרא דשחיטת חולין עצמה היתה פסולה במתעסק - אילולי הילפותא המחודשת שלמדנו בשחיטת קדשים לפסול - שזה לימד להכשיר בחולין, שמעינן מינה שכל שאין סיבה מיוחדת לגלות שאין הפסד, הדין נותן ללמוד להפסיד מתעסק מהמקומות שמצאנו בהם את הפסול למתעסק, ומה יעכב להשוות את כל עבודות הקרבן לטבילה או לשחיטת קרבן לפסול אף בהם - כמו שהיה הדין נותן מתחילה להפסיד אף שחיטת חולין (לכה”פ למצוה. עיין שו”ת תורת חסד מ”ט ג, ובחת”ס חולין ל”א).

עוד יש לעיין בשית הרמב”ם שהביא את פסול מתעסק רק על השוחט ללא כוונת שחיטה, ופירש הריק”ו בדדוקא קאמר לה, אבל השוחט וחשב שזו בהמת חולין, שחיטה זו כשרה ואינה מתעסק (ודלא כסתימת הסוגיא בזבחים מ”ו).¹

וטעמא בעי מדוע מעשה זה שעושה בקדשים וחושב שהם חולין אינו דומה לחושב שהוא תלוש וחתך את המחובר שדינו ‘מתעסק’, אחר שהתכוין למעשה היתר ובא לו מעשה איסור. (ועיין מה שהבאנו בסימן - סיכום הערה - לענין השוחט קדשים בחוץ - כסבור שהם חולין).²

עוד דבר גדול לענות בו הוא מה שעורר החזו”א בס”ק י”ג בתירוץ התוס’ שהפסד מתעסק בקדשים מדבר במי שחיסר כוונת ‘היתר שחיטה’, וכמש”כ הרשב”א הכוונה היא על השוחט שלא מחמת ציווי התורה על שחיטת חולין.

ולדבריהם מחודש הילפותא על הפסד ‘מתעסק בשחיטת קדשים’ הוא שבמשפטי העיכוב בקרבן כתוב שמעכבת בו כוונת מצות ‘שחיטת חולין’. וזה נראה חידוש הצריך ביאור מדוע לפרש חידוש ילפותא הבאה לחדש הלכה ‘בקרבן’, ולומר שהיא מכריחה בדיני קרבן שיעכב בו הלכה שהיא ‘מצות חולין’.³

עוד יש לעיין בדברי תוס’ בזבחים (ב’ ע”ב) בדין שחיטת קטן בקדשים, שהעמידו את שחיטתו כמתעסק בקדשים, וזאת

¹ ועיין אחיעזר ח”ג נ”ג סק”ד דנקט פשוט מסברא שהמתעסק בקדשים וסבור שהם חולין, אינו ענין למתעסק דשבת ושאר איסורים.

² אמנם זה אין לתמוה מדוע מייאנו תוס’ בפשט רש”י והרמב”ם על השוחט בלי כוונת מעשה חיתוך, ומאידך מדוע לא חשו רש”י והרמב”ם לקושיית התוס’.

דכאשר רמזנו בפתיחת הדברים התשובה לזה פשוטה, דלדעת רש”י והרמב”ם הסוגיא מדברת רק אליבא דרבי נתן שהכשיר זריקת סכין בשחיטת חולין. ובה היא הנקודה שמיאנו תוס’, שרצו להעמיד את הסוגיא גם אליבא דרבנן. אמנם רש”י והרמב”ם ראו מספיק בכך שהסוגיא כר”נ דהלכה כמותו.

³ אמנם מה שכתב חזו”א דע”פ דברי התוס’ יעלה שהשוחט קדשים שלא בכוונת הכשר מצות זביחת חולין שחיטתו נבלה. דבר זה לא נראה כוונת תוס’, אלא המכון לדבריהם הוא שהחלק של ‘שחיטת הקדש’ נפסד במקרה וחסרה ממנו שחיטת החולין. (ובביאור הסברא נעמוד בע”ה להלן).

אפילו כאשר הקטן יודע שהם קדשים, דלעולם רואים אותו כעושה לדעת חולין כיון שאין לו 'דעת' להבין שהן קדשים.

והדבר חתום שהרי לקטן בעלמא יש מעשה כמו שאמרו בכלים פי"ז ט"ו, ואינו נידון כשוטה, וכיון שמידת הקדשים לעומת החולין נראית כחילוקי מעשים ואין זה נתפס כחילוקי השייך לפרשת דעת והכרע דעת כקנינים, תימה גדולה מדוע הוא נידון כמתעסק אע"פ שהוא יודע שהוא עוסק בקדשים. וכבר עמדו בזה האחרונים, והאריכו בזה באחיעזר וחזו"א.

ובעיקר הפלוגתא בין האחרונים האם יש הפסד מתעסק בכל עבודות הזבח או רק בשחיטה, גם יש לעיין יפה מה יסודה, שהרי הראיות ידועות לכל הצדדים וכל צד משיב על שכנגדו ועומד על שלו. זאת אומרת כי ישנו את המושכל של יסוד הסברה, ועל פי זה כל אחד מוחלט בסברתו ומתיר ודוחה את הראיות שנגדו. ויל"ע מה יסוד הסברה והנידון.

דבר נוסף שיש לעיין בו הוא הדין הנזכר בעולת שלמה (זבחים מ"ז) ועד"ז נדפס גם משיעורי הגרי"ז (זבחים ב' ע"ב) שגם אם מתעסק מפסיד בעבודות הזבח, מ"מ בעבודות דוגמת הטבת המנורה או סידור השולחן או תרומת הדשן, שם ודאי שאין הפסד מתעסק.

וודאי יש לעיין בה מאי פסקה, אם הלכה היא בכל עבודות הזבח שמתעסק מפסיד בה, במה חולקים שאר עבודות הקודש והמקדש רשות לעצמם שמתעסק לא יפסיד בהם. [אמנם אם ננקוט שבאלו המעשה כשר אפילו עשאו הקוף, וכמש"כ חזו"א מנחות כ"ד ד"ה ומיהו, לענין עריכת השולחן, וכמש"כ חזו"א מנחות ל' סק"ח ד"ה והר"מ, לענין הדלקת המנורה, על פי זה הלכות אלו לא שייכות לסוגיית מתעסק].

נמצאנו יורדים לברר. א. מדוע הפסד מתעסק בכל התורה הוא מילתא דפשיטא, ואילו הפסד מתעסק בשחיטת קדשים הוא דבר חדש ומחודש, גם בחלק המצוה וגם בחלק העיכוב. ב. לדעת האחיעזר ודעימיה מ"ט לא ילפינן להפסיד את כל עבודות הזבח מתעסק, מכך שלימדה תורה שעבודת השחיטה פסולה במתעסק. ג. לדעת הרמב"ם מדוע העוסק בקרבן וחושב שהוא חולין אינו דומה לכל מתעסק שבתורה. ד. מדוע חסרון כוונת היתר מצות חולין בקרבן מוגדרת 'מתעסק' כלפי החלק של 'העבודה' שבקרבן. ה. קטן העובד בקרבן - ויודע שהוא קרבן, מדוע הוא נקרא 'מתעסק'. ו. מה שורש הפלוגתא בין האחרונים האם הפסד מתעסק בשאר עבודות הוא 'חידוש' או לא. ז. מה בין ארבע עבודות הזבח שיש בהם הפסד מתעסק ובין שאר עבודות הקודש והמקדש שאין בהם הפסד מתעסק.

רושם תבנית הסוגיא

ג) כאשר המפה פרוסה בפנינו אנו רואים כי ככל שהדבר יותר קדוש כך הוא מוסיף ומתרחק מהפסד מתעסק, שהעבודות שהם מעיקר הבית אינם בכלל בפרשת הפסד מתעסק. ואילו ג' עבודות הזבח שהם 'מקדשות' אותו הם דבר הנתון במחלוקת האם יש בהם הפסד מתעסק. ואילו שחיטה שהיא עבודה - ולא עבודה, דמצד אחד היא אחת מארבע עבודות, ומחשבת בה, ומצד שני יש דברים שאמרו כלפיהם 'שחיטה לאו עבודה' היא, זה דבר שאמנם הוא צריך ילפותא, אך הילפותא לימדה שיש בקודש ממין זה הפסד מתעסק לכו"ע. ושאר מצות שבתורה עומדות בהפסד מתעסק מעיקר הסברה, ואפילו חידוש אין בזה. אתה הראית לדעת כי ככל שהדבר קרוב לקודש הוא מתרחק מהפסד מתעסק, וככל שהוא רחוק מהקודש הוא מתקרב ומתקרב להפסד מתעסק.

וכאשר אנו רואים את רושם התבנית, כל אחד מבין כי סוגיא זו בנויה כהר הנשען על שנים ושלשה הרים, דמתחילה צריך להעמיד את יסוד הפסד המתעסק בעלמא, ובמצוה. ולעומתו צריך להעמיד את סוד עבודת הקודש והמקדש, הן בעבודות הבית, והן בעבודות הזבח. ובעבודות הזבח עצמן להעמיד את סוד החילוק בין עבודת השחיטה ובין שאר עבודות. ועל גבי שלשה הרים הללו נתון ועומד הכתר הנקרא 'מתעסק בקדשים'. ונביא בקצרה את הנקודות הנצרכות, והרוצה את הדבר בהרחבה יעיין במקומו בכל הקיפו.

החילוק בין מתעסק במצוה למתעסק בעבירה

ד) ונעמיד את הביאור כסעיפים. א. 'מתעסק' אינו דומה 'לאינו מתכוין', דבאינו מתכוין יש חיסרון הן בשם 'המעשה' והן בשם 'העושה', אבל במתעסק אין חיסרון בחלק של 'שם המעשה' אלא בחלק של 'שם העושה'.

וסיבת החילוק היא מחמת שאינו מתכוין עושה בדעת הפוכה, ובוה הוא 'עוקר' את שם המעשה מהתואר הראוי לו על פי עיקר תבניתו, משא"כ המתעסק עושה בלא דעת, והעדר הדעת אינו יכול 'לעקור', ע"כ שם המעשה נשאר בו כעיקר צורתו, משא"כ החלק של 'שם העושה', הוא תואר המתחדש מחמת הדעת, ולכך גם 'העדר' הדעת מהווה סיבה שלא יתחדש על הגברא חלות שם 'בעל מעשה עבירה'. (אתה יצרת - מלאכת מחשבת - ביסוד מחלוקת ר"י ור"ש באינו מתכוין).

ב. אמנם כל האמור הוא רק במתעסק בעבירה, שבכל מעשה עבירה אחר שחידשה תורה על מעשה שהוא עבירה, כבר הוקבע שם המעשה כעיקר תבניתו בשם מעשה עבירה גם ללא דעת, וכגון המכבה את אש המערכה, אע"פ שאילולי העבירה לא היה למעשה זה תואר נפרד של 'מכבה אש מערכה' אלא הוא היה נקרא 'כיבוי אש' דכך לי אש מערכה כאש חצירו, מ"מ אחר שחידשה תורה איסור לכבות את אש המערכה, מעתה חולק מעשה זה רשות לעצמו ומוגדר בפי כל כמעשה נפרד בעל שם נפרד, ולכך אע"פ שהמעשה נעשה בלי דעת, 'שם מעשה' יש בו, ורק חלות שם 'עושה' לא חלה על ידו.

אבל כאשר אנו עומדים במעשה מצוה, בזה הדעת צריכה לחדש גם 'שם מעשה' על כל דבר, שהרי התוקע לשיר או אפילו המכוון לנפיתו ויצאה לו תקיעה, המעשה גברא שווה בצורתו לתוקע למצוה, וכן האוכל מצה וחושב שהיא בשר שווה במעשיו למי שאוכל מצה ויודע שהיא מצה, ומ"מ אמרה תורה שאלו מעשים נפרדים בעיקר עצמו של מעשה. זאת אומרת שבמצות - הדעת משמשת ליצירת עצמו של מעשה, ולא רק כדי לחבר בין העושה והמעשה עד שהוא יוגדר 'עושה'. [ומסיבה זו גם רבי יהודה שסבר דבאיסורים ענשה תורה על עצם תבנית המעשה, מודה דבמצות המתעסק לא יצא. ומה"ט גם הנהנה שחייב בעבירות במתעסק גמור דוגמת חשב שהוא רוק ונמצא חלב, לא יצא ידי מצוה בחשב שהוא בשר ונמצא מצה, דבמצות הדעת נצרכת בשביל ליצור את עצמו של מעשה]. (שם - בענין מתעסק במצות שיש בהם הנאת אכילה).

ובזה עמדנו על המידה שיותר נזקקת לדעת מכל משפטי התורה, שאלו מצות עשה, וממילא הדעת נותנת שבהם המתעסק יגרום את ההפסד היותר גדול, ואף הוא יהיה מפסיד העולה מעיקר הסברא.

החילוק בין מתעסק במצוה למתעסק בקדשים

ג. ולעומת זאת כאשר נבא לבחון מהו הדבר היותר רחוק משלטון הדעת הן בחלק הבא לקבוע את תואר עיקר המעשה והן בחלק הבא לקבוע את תואר העושה, נבין שאלו עבודות הקודש והמקדש העומדות מחויבות מעיקר מידת הבית תבניתו ומתכונתו, דוגמת הטבת הנרות עריכת השולחן ותרומת הדשן. שמעשים אלו כיון שהם לא באים לחדש תבנית ההופכת חול לקודש אלא הם באים ליצור תבנית המחויבת מעיקר משפטי הבית, ועוד שמשפטם לבא על ידי כהן העובד, הם דברים שעיקר צורתם מעידה על תבנית מצוותם. (לעיל סימן - תוצאה). ועל כן כל שיבוש דעת בהם יהיה נידון 'כעקירת' שם המעשה ותבניתו, ולא 'כהעדר' בכוחות היוצרים את שם המעשה ותואר עניינו.

הדרגות הקיימות בתוך מתעסק בקדשים

ד. ובתוכם בין כל המצות ובין מצות הבית שבמקדש, נמצאים עבודות הקרבנות, שבהם הקרבן עצמו מחייב את העמדת בניינו, אך לעומת זאת נתנה תורה את הקרבן ביד העובד שהוא זה שיצור את תבנית הבנין על ידי מעשים המייחדים את הקרבן ומזמינים אתו לכל העתיד, וכלשון החזו"א (שו"ת תרל"ה) "ובכל עבודה אצור כל העתידות עד סוף כפרת הדם וכו'", שצריך לכלול בעבודת השחיטה כל הכיוון הראוי בעתידותיו דבר דבר על אופנו" וכו'. נמצא שבאלו קיימת צורה הנדרשת בעצם, אלא שניתן הדבר תחת ידו של עובד שהוא יהיה זה שיבנה את הצורה ויוציא לפועל את התבנית הגלומה בקרבן מכח הקדשו.

ה. אלא שעבודות אלו עצמם חלוקים לשתיים. א. ‘שחיטה’ שעליה אמרו לענין כמה דברים ‘שחיטה לאו עבודה’, ופירושו דאע”פ שהיא מעיקר עבודות הזבח והיא אחת מארבע עבודות, מ”מ העובד מנותק מהקרבת ואינו צריך להיות חלק ממנו, ולכך שחיטה בזר, ואף עומד בחוץ ושוחט. ב. שאר עבודות שבהם העובד הוא חלק מעיקר תבנית הבנין של הקרבן, ולכך הם צריכים ‘כהן כהיונו’ והיינו כהן בבגדי כהונה, וצריך לעמוד בעזרה ובלא חציצה, ועוד כהנה. (לעיל סימן - שחיטה לאו עבודה).

ו. ולכאורה חילוק זה נראה חילוק לסתור, דאם זה החילוק א”כ עולה דבכל עבודות קיימת התחדשות יותר גדולה מאשר בשחיטה, שהרי מתחדש בהם גם ‘עובד’ וגם ‘קרבן’, משא”כ בשחיטה העבודה מחדשת רק את ‘קרבן’ ולא ‘עובד’.

ומעתה נמצא בטרם איפכא שהדבר שעיקרו צורה הוא נפסד במתעסק לכו”ע, ואילו הדבר המוסיף ומחדש תואר גברא כעובד הוא נתון בפלוגתא האם יש לו הכשר גם בלי דעת.

אך המתבונן יראה דאדרבה היא הנותנת, וזה עצמו של ביאור. שבאמת לעולם החלק של העבודה כתבניתה היא דבר קבוע שתוארו אינו נפסד מחמת מתעסק, ולאידך תואר הגברא כעובד הוא דבר המתחדש ובה על ידי העבודה, על כן הוא כן עלול להפסד מחמת מתעסק.

אלא שבדבר זה יש מקום לשמוע סברא שבמקרה שהעובד מגולגל עם העבודה לתבנית אחת, שהציווי הוא להעמיד צורת קרבן המורכבת מהעובד והקרבן יחד, בזה תואר החפצא של הקרבן יגרוור אחריו את התואר גברא העובד המחובר עמו, ואפילו במתעסק הוא יתפס בשם ‘עובד’.

אבל בשחיטה ששם העובד מנותק מהקרבן, שם גם כאשר הקרבן נתפס בתואר תבנית שחיטת קדשים גם במקום מתעסק, מ”מ אינו גורר אחריו את העובד המתעסק שהרי אינם מחוברים להעמדת תבנית אחת, וממילא נמצא העובד בלי תואר ‘שוחט’, והו”ל קרבן שנשחט ללא ‘שוחט’ מאחר שהגברא לא מוגדר ‘עושה שחיטה’, ונמצאת עבודה שנעשתה בלי ‘עובד’, והוא פסול שחיטה שהתחדש מילפוטא למצוה ולעכב.

תירוץ הקושיות

(ה) ואחר שזכינו לכל הבינה המתבארת נבא לפרט ולראות כיצד מתיישבת הסוגיא לפרטיה יפה ונפלא, אך לא נפרט זאת כסדר השאלות, אלא כפי הסדר הנכון והראוי לבנין התשובות.

א. הפסד קדשים במתעסק הוא אכן חידוש יותר גדול מאשר הפסד קדשים בכל המצות, דמצוה במתעסק חסרה הן את שם המעשה והן את שם העושה, משא”כ בקודש אין הדבר חסר אלא את שם העושה ולא את שם המעשה, דשם המעשה קבוע בחפצא מחמת עיקר הקדשו, וכלשון החזו”א בשו”ת (תרנ”ד) “דמה שהוקדש ומיועד להקרבה מושכו למה שהוא”, ומה”ט מתעסק בקודש נחית חד דרגה ממתעסק במצות, ולא נפסידנו מסברא ללא ילפוטא.

ב. ואף בקדשים עצמם הדבר אינו מוחלט להשוות את כל עבודות הקודש והמקדש זו לזו, אלא בכל עבודה יש לבחון את משקל הצורה ושייכותה עם העובד ועל פי זה להחליט האם חסר השם גברא כמידת חסרון מתעסק שהתחדש בילפוטא או לא.

וכאן נאמרה סברת הגר”ע ודעימיה דבשחיטה קיימת סברת פסול יותר גדולה מאחר ששם הגברא העובד אינו חלק מתבנית הקרבן, וממילא הקרבן פחות ראוי להחיל עליו שם ‘שוחט’ דעבודת השחיטה, אלא צריך הוא בדעתו לקבוע את עצמו בתואר ‘שוחט’ דעבודת השחיטה.

משא”כ בשאר עבודות שהעובד הוא חלק מתבנית עצמו של קרבן, שהקרבן הוא החפצא כצורתו בצירוף עם העובד כצורתו, בזה העובד נגרר ונתפס בתבנית עובד על ידי זיקתו עם הקרבן וצורתו, וחסרון דעתו עומד כהפסד יותר מועט ברושם תבניתו ותואר ‘עובד’ שלו, ולכך אין ללמוד להפסידו במתעסק מכך שהפסידה תורה שוחט במתעסק.

ו. ולעומת זאת באה סברת האחרונים שהשוו את כל עבודות הקרבן להפסד מתעסק לומר לך דכיון שבכל עבודות הקרבן נתנה תורה את הקרבן תחת ידו של עובד לשבט או לחסד לבנותו כפי דעתו ודפוסי מחשבתו, ומה”ט מחשבתו לרעה משנה את דיני הקרבן וגורמת לו הפסד (וכפי שראינו באותות גדולים לעיל בסימן - בפתיחה לפסולי מחשבה), מעמד נכבד זה של העובד ביצירת דפוס הקרבן משמש מונע ומרחיק שלא נראה את העובד כנגרר אחר דפוס עצמו של קרבן, דממשפט עולם המחשבות בקדשים יש מקום ללמוד שהתורה אינה רואה את העובד כנגרר אחר התבנית, אלא אדרבה לאידך גיסא הוא ’יוצר’ התבנית חפצא, שהוא אינו ’מצטרף’ לצורת קרבן, אלא הוא ’עושה’ צורת קרבן.

ומכח השקפה זו באה הסברה להשוות את משפט המתעסק בכל העבודות למשפט המתעסק שחידשה תורה בעבודת השחיטה, שכאשר הגברא נצרך להעמיד את עצמו בתואר ’עובד’ בשביל תבנית הקרבן לא נראה אותו כעובד אלא ככוונת קביעות עצמו כעובד, ולא יספיק לכך עצם העסק עם הקרבן וצורתו.

ז. ומכאן יצאה הסברה שאמרו האחרונים דבעבודות הבאות מעיקר צורת הבית דוגמת תרומת הדשן או עריכת השולחן ודאי שהמתעסק אינו פסול, דהיינו טעמא כיון שבהם העבודה לא ניתנה תחת ידו של עובד לשנות ולקלקל על ידי הדעת, ממילא הוא אינו משמש בהם כיוצר, אלא פשיטא שהוא רק ’מצטרף’ כעובד להעמדת הצורה הנדרשת מעיקר תבנית הקודש וקדשיו, ובזה כו”ע מודים שתואר הגברא כעובד נגרר אחר עצמה של עבודה, ואינו דומה לשחיטה, ולא יפסיד המתעסק.

ד. וברורה מאוד סברת תוס’ שהעדר כוונת ’שחיטת חולין’ מהווה הפסד גדול במעמד הכשר קרבן בקודש מדיני ’קרבן’ שבו. תואר העובד דעבודת השחיטה בקודש הוא ’שוחט’, דכשם שלמדנו מפירוש הר”י מאורליינ”ש (זבחים י”ד ע”ב תוד”ה הג”ה) דפירש דשחיטה לאו עבודה לפי שהיא ’פעולה הנוהגת אף בחולין’, דהמכוון הוא שחידשה תורה ליטול את השחיטת חולין ולעשותה חלק מתבנית דפוס הקרבן (לעיל סימן - שחיטה), כך נבין בחלק של העובד שבשחיטה שקבעה תורה שהתואר ’עובד’ דעבודת השחיטה זה ’שוחט’, שנטלה תורה את התואר גברא שנתפס על השוחט חולין למצוה וקבעתו כחובת גברא העובד בעבודת שחיטה בקדשים.

וממילא זה שלא כיוון למצות ’שחיטת חולין’ לא הוכתר בתואר ’שוחט’, וחסר הוא את השם גברא של העובד דעבודת השחיטה, והוא עצמו הפסד מתעסק דקדשים.

ה. וכבר מבואר נפלא מה החיסרון בקטן העושה בדעת קודש ולשם קודש ואע”פ הוא מוגדר ’מתעסק’. דכאשר למדנו שהפסד מתעסק בקדשים אינו בהעדר השם חפצא דהקרבן, אלא העדר התואר גברא כעובד, דבר זה שפיר שייך למידת דעת קנין, וצורת המעשה לחוד אין בה ללמד על מידת הכרעת העושה להעמיד את עצמו בתואר גברא ’עובד’, על כן קטן שאין בו דעת נשאר ללא תואר גברא כעובד, וזה גופא עצמו של הפסד מתעסק בקודש.

ג. נשאר לנו לבאר בשיטת הרמב”ם מדוע החושב על הקרבן שהוא חפצא של חולין אינו בדין מתעסק דוגמת מתעסק דכל התורה.

ונבין דכלפי זה העושה ויודע שהוא ’שוחט’ ומקיים מצות תורה של ’שחיטה’, כאן כבר שחיטתו גוררתו לשחיטת קדשים, מאחר שהיא מוטבעת בעצמו של קרבן והזמנתו מעיקרא. ובזה הוא נחלק על סברת תוס’ שסברו שאין בכך מספיק בשביל לגרור.